

Fra februar 1917 til februar 2011!

Bog anmeldelse

Af Karsten Fledelius

Erik Kulavigs nye bog »Den Russiske Revolution 1917 – et folks tragiske kamp for frihed« (Gyldendal 2010, 350 kr.) kunne ikke være kommet på et mere passende tidspunkt. Netop nu oplever vi i Nordafrika en revolutionær proces, som allerede har bredt sig til lande på den Arabiske Halvø og sender dønninger så langt væk som Iran. En folkelig oprørsbevægelse som ikke synes at være koordineret et bestemt sted fra, og som antager forskellige former de forskellige steder, har foldet sig ud, og to diktatorer, Tunesiens og Ægyptens herskere, har indtil nu begge opgivet ævred, mens både Libyens og Yemens diktatorer og Bahraíns konge er under hårdt pres, mens dette skrives. Landenes situation er stadig uafklaret, og hvordan det hele vil ende, er meget usikkert.

Euforien 1917 og 2011

Om den første revolution i 1917 skriver Kulavig side 137 »Februar udløste en stormflod af of-fentlighed og forvirring. Gamle faste værdier og former for adfærd blev rystet eller fungerede ikke længere, og med ét kunne enhver uden nogen som helst risiko ytre sig om hvad som helst. De første uger og måneder var som et langt møde, og låneordet *miningovat* hørtes over alt. På spontane møder på gaderne, i nye og gamle klubber og organisationer diskuteredes der på livet løs. Det var her gamle og nye identiteter og verdenssyn stødtes sammen, og det var i disse diskussioner, folk blev bevidste om, hvad de ville med det nye liv«. Dette er en beskrivelse, som kan virke helt profetisk, når man tænker på begivenhederne på Tahrir-pladsen i Cairo i februar 2011. Men det vækker jo også erindringen om, hvad euforien i 1917 endte med, og som Kulavig betegner som en tragedie.

Den historiske baggrund

Fremstillingen begynder dog ikke først i februar 1917, den tager sit udgangspunkt ved afslutningen af middelalderen. Man mærker dog her, at forfatteren er moderne historiker, de demokratiske træk i den nordrussiske republik Novgorod, som annekteredes af storfyrstendømmet Moskva i 1478 er ikke nævnt, lige så lidt som den relativt selvstændige stilling, den ortodokse kirke havde i relation til staten indtil Peter den Store år 1700, og passagen (s. 28) »Kort før sin død i midten af 1800-tallet måtte Nikolaj I opleve Ruslands forsmædelige nederlag til England og Frankrig i Krimkrigen« er faktisk misvisende. For Rusland var slet ikke slået endnu i marts 1855, hvor tsaren uventet blev revet væk efter et kort sygdomsforløb – et russisk fremstød mod de fremmede styrker på Krim var godt nok da lige slået fejl, men krigen var stadig uafgjort. Denne udbredte misopfattelse er dog uden betydning for skildringen af begivenhederne i 1917, bogens egentlige anliggende.

Opgør med myter

Her bliver der gjort op med den ene misopfattelse og myte efter den anden. Den vigtigste er nok den, at februar-revolutionen var relativt ublodig, i modsætning til oktoberrevolutionen senere på året. Her dokumenterer Erik Kulavig, at det var lige omvendt – naturligvis når man ser bort fra den voldsomme terror, som senere fulgte på den bolsjevikiske revolution. Bogen giver en interessant og lidt rystende indføring i, hvor lidt der egentlig skulle have været til for at forhindre den bolsjevikiske magtovertagelse, og i hvor høj grad denne snarere skyldtes splittelse og ubesluttsomhed hos den provisoriske regering og dens støtter end nogen særlig genialitet eller folkelig forankring hos Lenin og hans tilhængere. Lenin selv fremtræder klart mindre imponerende end i den traditionelle kommunistiske lovprisning, og hans autoritet var ikke så uomtvistet under begivenhederne, som man generelt har fået indtrykket af.

Demokraternes nederlag

Hvorfor vandt han så? Det bliver diskuteret indgående i bogen, som bl.a. trækker stærkt på Trotskijs vurderinger og lader denne senere så miskendte revolutionsleder træde meget stærkere frem end i mange andre fremstillinger. Hovedindtrykket er, at bolsjevikkerne var langt mere hensynsløse end de fleste af deres modstandere, og også mindre demokratiske end de fleste. De såkaldte socialrevolutionære (på russisk ”socialistisk-revolutionære”) ønskede således at vente med afgørende reformer, til den

indkaldte grundlovgivende forsamling var trådt sammen. Men denne demokratiske proces blev kortsluttet af bolsjevikkerne, som vidste, hvor upopulære de var i vide kredse. Bolsjevikkerne vidste efterhånden, at de ikke ville kunne sejre ad demokratisk vej, derfor spillede de demokratiske, når det var hensigtsmæssigt, men gik i øvrigt efter magten med alle til rådighed stående midler.

Paralleller til i dag

Et træk ved den første revolution, der styrkede tsardømmet, er i øvrigt den brede folkelige opbakning og eufori, der udfoldede sig på gader og pladser – især pladsen foran Kazan-katedralen på Nevskij-prospektet i Petrograd (konsekvent kaldt St. Petersborg gennem hele bogen), som til tider spillede samme rolle under oprøret som Tahrir-pladsen i Cairo i februar 2011. Et andet træk, der minder om 2011, er hærens popularitet i kontrast til politiets upopularitet. Her ses det med rette som afgørende, at de frygtede kosakker, som tidligere i høj grad var blevet brugt af regimet mod civilbefolkningen, ikke fulgte ordrene om at forhindre demonstranterne i at marchere mod centrum, men simpelthen lod dem passere under hestene, hvorefter de blev belønnet med hurra-råb.

Det uventede oprør

Det er sikkert overraskende for mange, at det der satte gang i de begivenheder, som fire dage senere kulminerede i tsarens abdikation, var en kvindelig demonstration i anledning af den internationale kvindedag 8. marts, som var blevet indstiftet ved et møde på Jagtvej 69 i København 7 år tidligere. Det var de kvindelige tekstilarbejdere, som først nedlagde arbejdet og marcherede mod centrum, samtidig med at de opfordrede de mandlige metalarbejdere til at gøre det samme. »Ingen havde forestillet sig, at det skulle blive det første skridt til autokratiets afskaffelse.« (s. 86) Det kom helt bag på sikkerhedsapparatet, som trygt havde ladet tsaren rejse til det militære hovedkvarter i Mogilev dagen i forvejen, den 22. februar efter førrevolutionær kalender. Først søndag den 26.2. besluttede regeringen sig til at lade soldaterne skyde med skarpt mod demonstranterne, Både søndag 26. og mandag 27. februar (11. og 12. marts) faldt der mange civile for soldaternes skud forskellige steder på Nevskij-prospektet. Men så begyndte soldaterne at gøre mytteri – for flertallets vedkommende var de rekrutteret ved almindelig værnepligt, og når det kom til stykket, ville de hellere skyde på deres egne officerer end på folket, som på sin side så dem som sine egne. Helt i modsætning til politiet, som blev jaget vildt. Ganske som vi netop har set det i Cairo.

Analysen

Værdien af den detaljerede analyse af begivenhederne dag for dag viser sig også i forbindelse med tsarens handlinger. Endnu søndag den 26.2. havde tsaren ved at afskedige den gamle regering og udnævne fyrst Lvov til ny regeringschef muligvis have kunnet undgået afsættelse. Om mandagen fik tsaren brev fra tsarinaen i yndlingsresidensen i Tsarskoje Selo (Pusjkin) syd for Petrograd om, at tropperne der ikke mere var loyale, og han forsøgte at komme tilbage til byen, men blev standset. Så telegraferede han til dumaens præsident om, at fyrst Lvov skulle udnævnes til regeringschef, men fik det svar tilbage, at det nu var for sent og at han opfordredes til at abdicere. Han abdicerede til fordel for sin yngre broder Mikhaïl, som dagen efter af politikeren Kerenskij fik at vide, at der ikke var støtte til, at han overtog tronen. Hvorefter han også frasagde sig den. Tirsdag den 28. februar, kun 5 dage efter ”kvindernes oprør”, var det russiske monarki historie, og euforien enorm, også i mange af de kredse, som få måneder før stadig havde været tro mod den gamle orden.

Kulavigs analyse af de følgende måneder viser, hvor galt det til sidst kunne gå, når alle de forskellige modstandsgrupper skulle virke sammen om at bygge en ny samfundsorden op. Hæren kunne have fungeret som det samlende element, men dens ledere var ikke enige, og politikerne mistroede dem. Slaget mod demokratiet kom imidlertid ikke fra den gamle ordens mænd, men fra en radikaliseret yderfløj. Igen et tankevækkende faktum i den aktuelle situation i Nordafrika og Mellempøsten.

Kulavigs bog er således ikke blot et historisk værk, men en tankevækkende diagnose af et revolutionsforløb, som endte et helt andet sted end hvor flertallet i oprørsbevægelsen mod det gamle styre ønskede, at det skulle ende. Den er skrevet i et levende og let tilgængeligt sprog. Og der er mange og velvalgte illustrationer. Den er derfor meget anbefalelsesværdig læsning, ikke blot for Ruslands-freaks, men for en bredere læserskare, heri inkluderet skolelever og studerende. Man bliver ikke blot belært, men også velunderholdt af denne glimrende bog, som også ofte bærer præg af forfatterens lune.